

Salman Rushdie

**PASKUTINIS MAURO
ATODŪSIS**

Sofoklis

SALMAN RUSHDIE

PASKUTINIS
MAURO ATODŪSIS

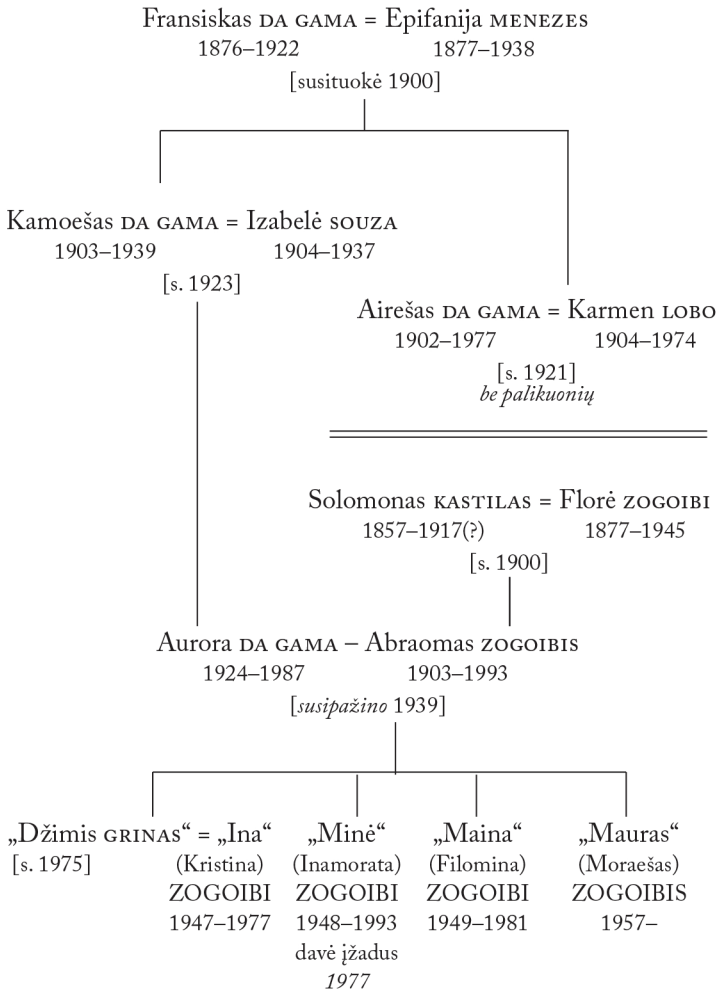
Romanas

Iš anglų kalbos vertė *Laimantas Jonušys*

Sofoklis

Vilnius, 2015

Da Gamų-Zogoibių šeimos medis

I. SUSKILĘ NAMAI

Jau nebepamenu, kiek dienų praėjo, kai ištrūkau iš Vasko Mirandos beprotiškos tvirtovės Andalūzijos kalnų kaimelyje Benenchelyje; bėgau nuo mirties prisidengęs tamsa ir palikau prie durų prikaltą žinią. O paskui savo alkaname, šutros prigarintame kelyje palikau dar šūsnis prikraigliotų lapų, plaktuko mostus, smailus dvcolių vinių šauktukus. Kadaise, kai dar buvau žalias, mano mylimoji švelniai man tarė: „Ak, Maure, keistas juoduke, tavo galva visada pilna tezių, tik nėra bažnyčios durų, ant kurių jas prikaltum.“ (Būdama, kaip pati skelbėsi, dievota nekrikščionė indė, ji juokavo apie Liuterio protestą Vitenberge, erzindama savo mylimąjį – ryžtingą bedievių Indijos krikščionių: kaip keliauja istorijos, kieno lūpomis jos prabyła!) Deja, tai nugirdo mano motina ir bemat kirto kaip angis: „Pilna mėšlo, verčiau sakytum.“ Taip, mama, ir čia tavo žodis buvo paskutinis, kaip ir beveik visais klausimais.

Kažkas jas pavadino „Amrika“ ir „Moskva“ – mano motiną Aurorą ir mano meilę Umą, – dviejų didžiųjų galybių pravardėmis; o žmonės kalbėjo, kad jos panašios, bet man taip neatrodė, niekada neįžvelgiau panašumo. Abi jau mirusios ne savo mirtimi, o aš svečiame krašte, mirčiai lipant ant kulnų, nešuosį jų istoriją, kurią kryžiuoju ant vartų, tvoros, alyvmedžio, skleidžiu ją po savo paskutinės kelionės kraštovaizdį – istoriją, grįžtančią į mane. Bėgdamas pavėčiau pasaulį savo piratiniu žemėlapiu, prismaigstytu orientyrų, pribarstytu kryžiuokų, vedančių prie lobio – manęs. Atsekę šiais pėdsakais, persekiotojai ras mane laukiantį, nesiskundžiantį, uždusų, pasiruošų. Štai stoviu aš. Kitaip negalėjau.

(Veikiau – štai sėdžiu, šioje tamsioje girioje, – tai yra alyvų kalne, šiame medžių guote, stebimas klausiamai pakrypusių akmeninių kryžių apžėlusiose kapinaitėse, kiek į šoną nuo „Ultimo Suspiro“ degalinės, – neturėdamas ir neprašydamas jokių vergilijų, sakytum, gyvenimo nuėjęs pusę kelio, bet iš tikrųjų dėl sudėtingų priežasčių priėjęs liepto galą, aš, velniai rautų, nebepanešu klumpių.)

O taip, ponios, daug kas prikalama. Pavyzdžiui, vėliava prie stiebo. Bet po ne itin ilgo (nors vulgariai spalvingo) gyvenimo aš ką tik išbaigiau tezes. Nes jau ir pats gyvenimas kaip nukryžiuavimas.

* * *

Kai nebeturi kvapo, kai tave nešęs garas beveik išsipūškavęs, metas atlikti išpažintį. Vadinkite tai testamentu ar kokia (savo) valia – gyvenimo Paskutiniojo atodūσιο salonu. Jame aš ir stoviu ar sėdžiu, prikaleš savo gyvenimo nuosprendžius ant kraštovaizdžio, su Raudonojo forto raktais kišenėje, laukdamas paskutines akimirkas prieš galutinę kapituliaciją.

Todėl dabar dera giedoti apie pabaigas, apie tai, kas buvo ir ko jau nebebus, kas buvo gera ir bloga. Paskutinį kartą atsidusti dėl prarasto pasaulio, nubraukti ašarą dėl jo dingimo. Tačiau taip pat paskutinį kartą sušukti „valio!“, suregzti galutinę, skandalingą nešvankių tauškalų sruogą (teks pasitenkinti žodžiais, vaizdo technikos neturint) ir trenkti skardingu ritmu šermenims. Tai bus mauro pasakojimas, kupinas triukšmo ir įniršio. Norit? Na, jeigu ir nenorit... O pirmiausia paduokit pipirų.

– *Ką tu čia sakai?..*

Net medžiai iš tos nuostabos prakalbo. (O ar jūs niekada, vienvėj ir nevilty, nesikreipėt į sienas, į savo kvailą šunėką, į tuštumą?)

Kartoju: malonėkit paduoti pipirų; nes jeigu ne pipirai, tai, kas dabar baigiasi Rytuose ir Vakaruose, galėjo niekada ir neprasidėti. Būtent pipirai atviliojo aukštuosius Vasko da Gamos laivus per vandenyną, iš Lisabonos Belemo bokšto į Malabaro krantą: pirmiausia

į Kalikutą, o vėliau į Kočiną – dėl jo lagūninio užutėkio. Anglai ir prancūzai plaukė to pirmeivio portugalo kilvateriu, taigi vadinamojo Indijos Atradimo laikotarpiu, – bet kaip mes galėjom būti atrasti, jeigu nebuvom pasimetę? – mes buvome „ne tiek subkontinentas, kiek ingredientas“, tariant mano išgarsėjusios motušės žodžiais. „Aišku, ko pradžioje pasaulis norėjo iš nelemtos motinos Indijos, – sakydavo jinai. – Jiems prireikė karšto aštrumo, kaip ir kiekvienam vyrui, einančiam pas kekšę.“

* * *

Ši istorija apie tai, kaip neteko malonės aukštos kilmės mišrūnas – aš, Moraesas Zogoibis, vadinamas „Mauru“, didžiausią savo gyvenimo dalį buvęs Kočino da Gamų ir Zogoibių dinastijos prieskonių prekybos bei milijoninio verslo vienintelis vyriškos giminės paveldėtojas, – ir kaip iš gyvenimo, kurį visai teisėtai laikiau sau natūraliu, mane ištrėmė mano motina Aurora, gimusi da Gama, mūsų įžymioji šiuolaikinė dailininkė, didelė gražuolė, o kartu ir didžiausia savo kartos aštraliežuvė, pliekusi visus aplinkui „karštu aštrumu“. Savo vaikų taip pat negailėdavo. „Mes – rožinio ir krucifikso bitnikės, mūsų gyslomis teka aitriųjų paprikų padažas, – sakydavo jinai. – Jokių ypatingų privilegijų kraujo giminėms! Brangieji, mes šlemščiam gyvą kūną ir svaiginamės krauju“.

„Būti mūsų demoniškos Auroros palikuonimi – vadinasi, būti tikru šiuolaikiniu Liuciferiu. Tu juk žinai, žydinčio ryto sūnau“, sakė man jaunam Gojos krašto tapytojas V. (t. y. Vaskas) Miranda. Tuo metu šeima jau buvo persikėlusi į Bombėjų, ir Auroros Zogoibi legendiniame salone tokie dalykai nuskambėdavo kaip komplimentas; bet aš tai prisimenu kaip pranašystę, nes atėjo diena, kai tikrai buvau išgrūstas iš to pasakiško sodo ir nusviestas į pandemoniumą. (Ištremtam iš natūralaus gyvenimo, kas gi man beliko – tik pulti į jo priešingybę? O tai reiškia *nenatūralizmą* – tomis išvirkščiomis, „bumčipumčinėmis“ dienomis vienintelį tikrą „izmą“. Išstumtas

už ribų, ar nebandytum nušvisti Tamsoje? Kurgi ne? Moraešas Zogoibis, išvartytas iš savo istorijos, nusirito į visuotinę istoriją.)

– *Ir visa tai iš pipirinės!..*

Ne tik pipirai, bet ir kardamonas, anakardis, cinamonas, imbie-
ras, pistacijos, gvazdikėliai, o prieskonius ir riešutus dar papildė
kavos pupelės ir galingoji arbatžolė. Tačiau tikra tiesa, kad, tariant
Auroros žodžiais, „pirmučiausias ir vieniausias buvo pipiras – taip,
taip, vieniausias, nes kam gi sakyti *svarbiausias*? Kam būt svarbiam,
jeigu svarbu būt pirmam?“ Tai, kas galiojo istorijai apskritai, galiojo
ir mūsų šeimos turtams konkrečiai – pipirai, geidžiamas Malabaro
juodasis auksas, buvo pirmoji didmena mano šleikščiai turtingai gi-
minei, turtingiausiems Kočino prieskonių, riešutų, pupelių ir žolių
pirkliams, kurie, neturėdami kitokių įrodymų, o tik šimtmečių tradi-
ciją, skelbėsi esą paties Vasko da Gamos nesantuokiniai palikuonys...

Daugiau jokių paslapčių. Aš jas jau prikaliau.

2

Būdama trylikos, mano motina Aurora da Gama, užėjus nemi-
gai, anuomet ją kamavusiai naktimis, imdavo klajoti basa po didelį,
kupiną kvapų savo senelių namą Kabralio saloje, ir per tas naktines
odisėjas ji visad atlapodavo visus langus – pirmiausia vidines širmas,
kurių tankiai sunertas tinklas saugodavo namą nuo uodų moskitų
musių, paskui pačius švinuoto stiklo dvivėrius langus ir galiausiai
lentelių langines. Taigi šešiasdešimties metų matriarchė Epifanija –
jos asmeninį moskitų tinklelį ilgainiui išvarpė menkutės, bet reikš-
mingos skylutės, kurių ji dėl trumparegystės arba šykštumo nepai-
sė, – kas rytą pabUSDavo nuo niežtinčių įkandimų ant kaulėtų pamė-
lynijusių rankų ir suspigdavo išvydusi zvimbiantį mūsų spiečių virš
padėklo su arbata ir sausainiais, kurį jai prie patalo padėdavo tar-
naitė Tereza (ir bemat sprukdavo). Epifanija pagaudavo bergždžiai

kasytis ir pliaukšėti, blaškydamasi plačioj it laivė tiko medžio lovoj, dažnai arbata aptaškydama nériniais išpuoštus medvilninius patalus arba savo baltus muslino naktinius marškinius su aukšta klostuota apykakle, slėpusia kaklą, kadaise buvusį it gulgės, o dabar giliai raukšlėtą. Ir kai jos dešinė ranka išsijuosusi pliekdavo musių mušikliu, o kairiosios nagai akėdavo nugarą ieškodami vis retesnių moskitų įkandimų, Epifanijos da Gamos naktinė kepuraitė, slinkdama nuo galvos, atskleisdavo vingrių žilų plaukų narplynę, pro kurią (deja!) labai jau aiškiai matėsi dėmėti odos lopinėliai. O kai jaunoji Aurora, suklususi prie durų, nuspręsdavo, kad jos neapkenčiamos senelės įniršis (keiksmai, dūžtantis porcelianas, begalis mušiklio pliaukšėjimas, įžūlus vabzdžių dūžgesys) artėja prie apogėjaus, nutaisiusi kuo meiliausią šypseną, įdroždavo pas matriarchę ir džiugiai palinkėdavo labo ryto, žinodama, kad visų Kočino da Gamų motina nesitvers įsiūčiu išvydusi jaunatvišką savo karšaties bejėgiskumo liudininkę. Epifanija, pasišiaušusi, klūpodama ant aplaistyto patalynės, iškėlusi mataruojantį mušiklį lyg sulūžusią burtų lazdelę ir nesumodama, kaip išlieti nirtulį, užkaukdavo įsibrovusiai Aurorai it pragaro laumė, rakšasa ar žiezula (o paauglė slapčia džiūgaudavo):

– Ohoho, vaikel, kaip išgąsdinai, vienądien pribaisiosi man širdį!

Tad išėjo taip, jog Aurora da Gama mintį nugalabyti savo senelę nusigriebė iš pačios numatytos aukos lūpų. Tada ėmė kurti planus, bet šias vis labiau makabriškas fantazijas apie nuodus ir stačias uolas neišvengiamai pakirsdavo praktinės problemos – juk itin keblu gauti kobrą ir įkišti ją į Epifanijos patalus, o ta sena ragana nė už ką nėjo į kokią nors vietą, kur žemė, pasak jos, „krypsioja viršun arba apačion“. Ir nors Aurora puikiai žinojo, kur paimti gerą aštrų virtuvinį peilį, ir buvo tikra turinti jau pakankamai jėgų išsmaugti visai gyvasčiai iš Epifanijos, ji vis dėlto atmetė ir šias galimybes, nes anaip tol nenorėjo būti pagauta, o toks akivaizdus smurtas galėtų prišaukti nemalonių kamantinėjimų. Kadangi idealus nusikaltimeas taip ir nepasipiršo, Aurora ir toliau vaidino idealią anukę, bet

nesiliovė tylomis mintyti, nors jai niekad netoptelėjo, kad tame jos mintijime būta nemaža Epifanijos nuožmumo:

– Kantrybė – dorybė, – tarė ji sau. – Palūkėsiu-o progos.

Tuo tarpu ji vis atidarinėjo langus tomis drėgnomis naktimis ir kartais išmesdavo mažus, bet vertingus papuošalus, iš medžio išpjaustytas straublėtas figūrėles, kurias nuplūduriuodavo lagūnos bangelėmis, teškenančiomis šio salos rūmo sienas, arba dailiai išraižytas dramblio iltis, kurias tiesiog nugrimzdavo be pėdsakų. Keletą dienų šeimyna nežinojo, ką ir manyti apie šiuos nutikimus. Epifanijos da Gamos sūnūs – Auroros dėdė ne airis Airešas ir jos tėvas, dar keistesniu, per nosį tariamu vardu Kamoešas, pabudę aptikdavo, kad nedori nakties brizai iš jų spintelių ištraukė diržinius trinyčius, o nuo popieriaus padėklų nušlavė verslo dokumentus. Mikliapirščiai skersvėjai atrišo pavyzdžių krepšelių kaklelius, džiu-to maišus, prikimštus didelių ir mažų kardamonų, kario lapų ir anakardžio, visada stovėjusius it sargybiniai tamsiuose kontoros fligelio koridoriuose, ir todėl senomis nuzulintomis grindimis iš kalkakmenio, medžio anglies, kiaušinių baltymo ir kitų užmirštų medžiagų it pašėlusios risdavosi ožragės sėklos ir pistacijos, ir ore tvyrantys prieskonių kvapai kamavo matriarchę, kuri bėgant metams darėsi vis alergiškesnė savo šeimos turtų šaltiniams.

Taigi, pro atviras širmas įzvimbavo musės, pro pradarytus švino stiklo langus – išdykę gūšiai, o, atvėrus langines, suplūsdavo visa kita: dulkės ir Kočino prieplaukos bruzdesys, prekinų laivų sirenos ir vilkikų pūksėjimas, nešvankūs žvejų pokštai ir medūzų įgėlimų twinkėjimas jų odoje, aštri it peilis saulės šviesa, šutra, dusinanti kaip galvą užveržęs drėgnas audeklas, plaukiojančių prekiautojų šūksniai, nevedusių žydų liūdesys, plevenantis iš Matančerio anapus vandens, smaragdo kontrabandininkų grėsmė, verslo varžovų machinacijos, augantis britų kolonijos Fort Kočine nervingumas, Prieskonių kalnų tarnautojų ir plantacijų darbininkų reikalavimai mokėti grynais, pasakojimai apie komunistų rezgamus kiršinimus ir Kongreso aktyvistų

politikavimą, vardai *Gandi* ir *Neru*, gandai apie badą rytuose ir bado streikus šiaurėje, liaudies sakmininkų būgnai ir dainos ir sunki atplūstančių istorijos bangų (dūžtančių į apgriuvusį Kabralio salos molą) mūša. „Jėzau Kristau, kokia prasčiokų šalis, – per pusryčius burnojo dėdė Airešas savo geriausiu getruotu ir skrybėlėtu stiliumi. – Ar negana purvo mėšlo už namo sienų, a, a? Tai kokias gi baisingas bambolina, koks prakeiktas sūtrauka vėl įmėžė jį pas mus? Ar čia po galais padorūs namai ar, atsiprašant, turgaus šikinykas?“

Tą rytą Aurora suprato nuėjusi per toli, nes jos mylimas tėvelis Kamoešas – mažutis it lazdelė žmogeliukas su espanjole, vilkin-tis akį rėžiančių spalvų trinyčiais ir jau tuomet visa galva mažesnis už savo ištįsusių it kartis dukrą – nusivedė ją ant trumpojo molo ir, – tiesiog taip strykčiodamas iš įsijautimo bei susijaudinimo, kad pasakiško lagūnos grožio ir jos prekybinio bruzdesio fone jo siluetas atrodė kaip fantazijos figūrėlė: gal koks fėjų karaliukas, šokantis laukymėje, arba gerasis džinas, ištrūkęs iš žibinto, – paslaptinai švagždėdamas išspaudė didžiąją, širdį veriančią naujieną. Gavęs poeto vardą* ir būdamas svajingos (bet ne talentingos) prigimties, Kamoešas nedrąsiai prasitarė apie įtariamą vaiduoklį.

– Aš manau, – tarė jis savo apstulbusiai dukrai, – kad pas mus sugriž-žo tavo mieloji mamytė. Tu juk žinai, kaip ji mėgo vėjelį, kaip kovodavo su tavo senele dėl šviežio oro, o dabar langai stebuklingai atsidaro. Ir, dukrele mano, tik pažiūrėk, kas gi dingsta! Tik tai, ko ji visada neap-kęsdavo – ar nematai? *Airešo dievai drambliai*, sakydavo jiniai. Pradingo tavo dėdės mėgstama Ganešų kolekcija. Ir dramblio kaulo dirbiniai.

Epifanijos dramblio dantys. Per daug dramblių sėdi šituose namuose. Velionė Belė da Gama visada kalbėdavo tiesiai.

– Sakau, jeigu šiąnakt sėdėsiu nemiegodamas, gal galėsiu dar kartą pažvelgti į jos brangų veidelį, – ilgesingai prisipažino Kamoešas. – Ka

* Kamoešas (Camões, 1524/25?–1580) – portugalų poetas, pagarsėjęs epine poema apie Vasko da Gamos kelionę į Indiją ir Indijos užkariavimą (čia ir toliau vert. past.).

tu manai? Žinia aiški kaip dieną. Gal budėk su manim? Tu ir tavo tėtė toj pačioj padėty: jis gedauja savo ponios, o tu liūdi savo mamelės.

Aurora, sumišusi ir nuraudusi, sušuko:

– Bet aš bent jau netikiu jokiais vaiduokliais! – ir įbėgo į vidų, negalėdama prisipažinti tiesos, kad ji pati ir buvo savo mirusios motinos šmėkla, dirbanti jos darbus, kalbanti jos iškeliavusiu balsu; kad naktibalda duktė išlaiko motiną gyvą, užleisdama savo kūną iškeliavusiajai, įsitvėrusi mirties, atmesdama ją, tvirtindama meilės, nugalinčios kapą, pastovumą, – kad ji tapo naująja savo motinos aušra, jos įkūnyta dvasia, dviguba Bele gražuole.

(Po daugelio metų savo namą ji pavadino „Elefanta“, taigi dramblių, taip pat ir šmėklų reikalai vis dėlto neišnyko iš mūsų sagos.)

* * *

Belė buvo mirusi tik prieš du mėnesius. Pragaro Bele ją vadindavo Auroros dėdė Airešas (bet jis gi visada prasivardžiuodavo, pasauliui akiplėšiškai primesdavo savo asmeninę visatą): Izabelė Chimena da Gama, senelė, kurios nepažinojau. Ji su Epifanija susikovė nuo pat pradžių. Keturiąsdešimt penkerių metų tapusi našle, Epifanija kaipmat ėmė vaidinti matriarchę – sėdėdavo savo pamėgtame kieme ryto paunksmėje, prisikrovusi skreitą pistacijų, mosuodama vėduokle, dantimis triauškindavo lukštus, garsiai, įspūdingai demonstruodama savo galią ir dainuodama aukštu, nepermaldujamu balsu:

*Papa Šaftas plaukia maaa–riom,
Jau prakišo jis po kaaa–ro ...*

Trrrekšt! Trrrekšt! – skilo riešutai jos burnoje.

*Pirksiu aš su juo vargeee–lį,
Būsiu jo brangi pirkeee–lė.*

Per visą jos gyvenimą tik Belė nesidavė įbauginama.

– Keturi *p* neteisingi, – žvaliai tarė devyniolikametė Izabelė savo anytai, vos antrą dieną būdama šioje šeimynoje – nepageidauta, bet nenoriai pripažinta nuotaka. – Ne *Papa*, o *Pepė*, ne *prakišo*, o *pargrįžta*, ne *pirksiu*, o *vargsiu*, ne *pirkelė*, o *mergelė*. Jūs taip gražiai savo amžiuį dainuojat meilės dainą, bet pakeitus žodžius išaina nesąmonė, ką?

– Kamoešai, – rūsčiai prabilo Epifanija, – pasakyk savo pačiai, kad užčiaupsiotų srėbtuvę. Jai gi visai perkaito smegenys. – Vėlesnėm dienom ji atkakliai traukė individualizuotą darbo dainų popurį. Išgirdusi apie girtą jūreivį dainuojant: „*Kur mes padėsim tą virtą oreivį?*“ – jos naujoji marti labai nesėkmingai bandė užgniauzti kikenimą, ir tuomet Epifanija susiraukusi pakeitė melodiją: – *Tik irkluoiki tu bernelį per tą sraunųjį upelį*, – dainavo ji, matyt, patardama Belei susitelkti į savo šeimynines pareigas, o paskui nukirto gana metafizišku priekaištu: – *Kurs čiurlena sau moralą... trrekšt!.. apie žmoną, vargo pelę*.

Ak, tos legendos apie Kočino da Gamų kovas! Aš pasakoju jas tokias, kokias pats girdėjau, – per daugelį perpasakojimų apgludintas ir pagražintas. Tai senos šmėklos, tolimi šešėliai, ir aš pasakoju jų istorijas, kad jais atsikratyčiau, – jie yra viskas, kas man liko, ir dabar juos paleidžiu. Nuo Kočino prieplaukos iki Bombėjaus įlankos, nuo Malabaro kranto iki Malabar Hilo: pasakojimas apie mūsų susitelkimus, išsiskyrimus, mūsų skrydžius ir kritimus, mūsų „krypsiojimus viršun ir apačion“. O tada – viso gero Matančeriuui, sudie Jūrų prospektui... Šiaip ar taip, kai mano mama Aurora atsirado toje vaikų stokojančioje šeimynoje ir ištiso į aukštą bei maištingą trylikametę, ribos buvo aiškiai nubrėžtos.

– Per ilga mergaitė, – nepritariamai pareiškė Epifanija apie savo anūkę Aurorą, kai toji paūgėjo iki paauglystės. – Išdykumas akyse – kipšas širdy. Ir prieky gėda – plika akim matos, kad per daug atsikišioję. – Į tai Belė piktai atšovė:

– O kokį gi jau tobulą vaikelį jūsų mylimas Airešas atvedė į pasaulį? Tai turim nors vieną jauną da Gama, sveiką kaip ridikas, o dėl jos didelių papų šaftų nesijaudinkit. Iš broliuko Airešo ir sesutės Sacharos tuščia vieta – nei papų, nei pyplių.

Airešo žmonos vardas buvo Karmen, bet Belė, mėgdžiodama savo svainio pomėgį pramanyti vardus, ją perkrikštijo pagal dykumą, „mat ji bergždžia ir plokščia kaip smėlynė, ir visoj toj bevaisėj žemėj nematau nė gurkšnelio gaivumo“.

Airešas da Gama ir briliantinas, bandantis išlaikyti suglaistytus jo vešlius, banguotus žilus plaukus (ankstyva žilė buvo nuo seno paveldima šeimos ypatybė – mano motina Aurora nubalo kaip sniegas jau dvidešimties metų: kokį pasakišką žavesį ir ledinį solidumą jos grožiui teikė tie purūs, nuo galvos vilnijantys sniegynai!): kaip tas mamos dėdė pozuodavo! Prisimenu, koks juokingas jis atrodydavo mažose, dviejų colių aukščio ir pločio, nespalvotose nuotraukose: su monokliu, krakmolyta apykakle ir puikiausio gabardino kostiumu su liemene. Vienoje rankoje styro lazda su dramblio kaulo bumbulu (*tai špagos kotas*, – šnabžda man į ausį šeimos istorija), kitoje – ilgas kandiklis; be to – nesinori nė sakyt – jis mūvėdavo getrus. Pridėję ūgio ir prilipdę riestus ūsus, turėtumėm gryną komiškos operos piktadarį; tačiau Airešas buvo striukas kaip ir jo brolis, švariai nusiskutęs, šviesoko veido, taigi toji falsifikuoto Drouno išvaizda veikiau buvo pasigailėtina nei pasibaisėtina.

O štai kitame atminties nuotraukų albumo puslapyje – gunktelėjusi, žvaira mamos teta Sachara, Moteris Be Oazių, čiaumoianti betelio riešutą truputėlį kupranugariškuose žanduose ir atrodanti tarsi su kupra. Karmen da Gama buvo Airešo tikra pusseserė – Epifanijos sesers Blimundos ir smulkaus spaustuvinininko, pavarde Lobas, našlaitė. Abu tėvus nusinešė maliarijos epidemija, ir Karmen šansai ištekėti buvo smukę žemiau nulio, kietai įšalę, iki kol Airešas nustebino savo motiną sutikdamas imti ją į žmonas. Epifanija, draskoma dvejonų, visą savaitę kentė bemieges naktis, negalėdama apsispręsti

tarp svajonės surasti Airešui vertą kabliuko žuvelę ir vis keblesnio reikalo įpiršti kam nors Karmen, kol nevēlu. Galop jos pareiga mirusiai seseriai paėmė viršų prieš sūnui puoselėtus lūkesčius.

Karmen niekada neatrodė jauna, neturėjo vaikų, svajojo gražiuoju arba bloguoju išlupti iš Kamoės šeimos jai priklausantį palikimą ir neprasitarė nė gyvai dvasiai, kad vestuvių naktį jos vyras į miegamąjį įėjo vėlai, nepaisė savo nustėrusios kaulėtos jaunos nuotakos, kuri gulėjo lovoje virpėdama skaistybėje, lėtai krapštydamasis nusirengė, o paskui savo nuogą kūną (labai panašios apimties kaip ir josios) taip pat rūpestingai apvilko vestuvine suknele, kurią jos tarnaitė buvo palikusi ant siuvyklos šablono kaip juodviejų santuokos simbolį, ir iškiūtino iš kambario pro išorines tualetu duris. Karmen išgirdo nuo vandens atsklandantį švilpavimą, atsikėlė įsisupusi į antklodę, sunkiai ateities nuovokai užgulant jos pečius ir sutraukiant į gunktelėjimą, ir išvydo mėnesienoje spindinčią vestuvinę suknelę, kurią kartu su jos vilkėtoju kažkoks jaunuolis valtele plukdė ieškoti to, kas tokioms mįslingoms būtybėms atstoja palaimą.

Ši Airešo suknėto nuotykiu istorija, palikusi mamos tetą Sacharą vienišą šaltose nesukruvinto patalo kopose, mane pasiekė nepaisant to, kad ji pati tylėjo. Dauguma eilinių šeimų neišsaugo savo paslapčių; o mūsų anaipol neeiliniame klane mūsų giliausios paslaptys paprastai atsidurdavo ant galerijos sienos, pavaizduotos aliejumi drobėje... nors, antra vertus, galbūt visas šis nutikimas pramanytas – šeimos pasakaitė, sukurpta kaip „šioks toks sukrėtimas, bet nieko baisaus“, kad būtų lengviau virškinamas – juk jau egzotiškesnis, *gražesnis* – Airešo homoseksualizmas? Mat nors ir tiesa, kad Aurora da Gama suaugusi nutapė tą sceną – jos drobėje vyriškis mėnesienos nutvieksta suknele sėdi tiesus, veidu į nuogą prakaituotą irkluojo liemenį, – būtų galima aiškinti, kad, nepaisant visos jos bohemiškos reputacijos, šis dvigubas portretas tebuvo nudailinta fantazija, saikingai skandalinga: kad ši istorija, kaip papasakota ir nutapyta, Airešo slaptą siautulį įvilko į dailių rūbą, nusišlėpdama kušį ir subinę,

kraują ir spermą, narsaus ryžto kupiną baimę, apėmusią nykštukinį dendį, tarp prieplaukos žiurkių besisiūlantį augalotiems bendrams, egzaltuotą pirktų glamonių šiurpą, stambiarankių krovikų glamžymo saldybę pilstukiniuose bardakiniuose užkaboriuose, meilę, teikiamą jaunų rikšų dviratininkų raumeningų sėdmenų ir išbadėjusių turgaus vaikėzų burnų; kad ji nepaisė nerimastingos, vaidingos *amour fou* tikrovės – jo ilgo, bet anaip tol neištikimo ryšio su vaikinui, yrusiu vestuvių nakties valtį, Airešo pakrikštytu „Šturmanu Princu Henriu“... ir kad ji tiesą, koketiškai aprengusi, nustūmė nuo scenos ir nugarėžė nuo jos akis.

Ne, pone. Paveikslo autoritetas nepaneigiamas. Kad ir kas dar būtų atsitikę tarp šios trijulės – neįtikėtinas vėlyvas intymumas tarp Princo Henrio ir Karmen da Gamos bus apsakytas savo vietoje, – viskas prasidėjo šitaip panaudojus vestuvinę suknelę.

Nuogas kūnas po pasiskolintu vestuvių apdaru, jaunikio veidas po nuotakos vualiu – kaip tik tai sieja mano širdį su to keisto žmogaus atminimu. Jis daug kuo man nepatinka, bet tame vaizde, kuriame daug kas namie (ir ne tik namie) mato degradaciją, aš regiu jį karališką, įžvelgiu jo narsą ir netgi – o taip! – dalelę didybės.

– Bet jeigu ir ne pimpalas sėdynėj, – sakydavo mano mamytė, paveldėjusi savo motinos aštrų liežuvį, apie gyvenimą su nemylimu dėde Airešu, – tai jau tikrai, vaikel, šašas ant sprando.

* * *

O kol mes bandom sugriebti jautį už ragų, prisikasti iki šaknų – visų tų šeimos kivirčių, belaikių mirčių, sužlugdytų meilių, beprotiškių aistrų, silpnų krūtinų, galios ir pinigų, ir doroviškai net labiau abejotinų meno vilionių bei slėpinių, – neužmirškime, kas visa tai pradėjo, kas pirmasis iškišo nosį iš savo kiemo ir paskendo, kieno vandeninga mirtis išmušė kaištį, kertinį akmenį ir pradėjo lėtą šeimos smukimą, kurio gale aš buvau nusviestas į duobę: Fransiskas da Gama – velionis Epifanijos sutuoktinis.

Taip, Epifanija kadaise irgi buvo jaunamartė. Ji buvo kilusi iš senos, bet gerokai sumenkusios pirklių šeimos – Mangaloro Menezesų klanu, – ir kilo daug pavydo, kai po atsitiktinio susitikimo vestuvėse Kalikute ji nugriebė didžiausią laimikį, daugelio nusivylusių motinų nuomone, visai nepelnytai, nes toks turtingas vyras turėtų būti deramai pasipiktinęs to aukso knisliaus nusususio klanu tuščiomis banko sąskaitomis, dirbtinių brangakmenių papuošalais ir pigaus siuvimo rūbais. Šio šimtmečio aušroje, įsikibusi proseneliui Fransiskui da Gamai į parankę, ji atkako į Kabralio salą – pirmąją iš mano istorijos keturių nuošalių, vingrių, edeniškų-pragariškų asmeninių visatų. (Mano motinos Malabar Hilo salonas buvo antroji; tėvo padangių sodas – trečioji; o Vasko Mirandos ekscentriškas redutas, jo „Mažoji Alhambra“ Benenchelyje, Ispanijoje, buvo, yra ir šio pasakojimo metu išliks mano paskutinioji.) Ten ji rado didingą seną rūmą, pastatytą tradiciniu stiliumi, su daugeliu žaviai susisiekančių kiemelių, pasidabinusių žaliuojančiais tvenkiniais bei samanotais fontanais ir juosiamų galerijomis su gausybe drožinių, su toliau nusidriekusiais aukštų kambarių labirintais, kurių iškilūs stogai su frontonais buvo dengti čerpėmis. Visa tai skendėjo tropinėje lapijoje – turtuolio svajonių rojuje; kaip pagal receptą, – manė Epifanija, – mat nors jos ankstesnieji metai buvo praleisti skurdokai, ji visada tikėjo turinti talentą prašmatnumui.

Tačiau praėjus keleriems metams po sūnų gimimo Fransiskas da Gama vieną dieną parsivedė namo neįtikėtina jauną ir patrauklų prancūzą – mesjė Šarlį Žanerė, – kuris dėjosi architektūros genijumi, nors turėjo vos dvidešimt metų. Epifanijai nespėjus nė mirktelėti, jos patiklus vyras užsakė tam išsišokėliui pastatyti jos brangiajame sode ne vieną, o iškart du namus. Pastatai išėjo nei šiokie, nei tokie: vienas – keistas kampuotas griozdas, kurio vidinę erdvę buvo taip gausiai užvaldęs sodas, kad dažnai nelabai ir žinojai, ar esi lauke ar viduj, o baldai atrodė padaryti lignoninei arba geometrijos kabinetui: ant jų negalėjai atsistoti netrinkelėjęs į kokią nors aštrų

kampą; kitas – medinis ir kartoninis kortų namelis („japoniško stiliaus“, – sakė architektas nustėrusiai Epifanijai): trapūs gaisro sąsčiai, kur vietoj sienų buvo pergamentinės stumdomosios pertvaros, o kambariuose derėjo ne sėdėti, o klūpėti, naktį reikėjo miegoti ant čiužinio, patiesto ant grindų, po galva pasikišus rąstingą tarsi būtum tarnas, o privatumo stoka pakurstė Epifaniją tarti, kad „bent jau visiems aišku, kaip sveiki kieno viduriai, nes vonios kambario sienas atstoja tualetinis popierius“.

Negana to, Epifanija netrukus pamatė, kad, šiuos beprotnamius įrengus, jos vyrui dažnai nusibosdavo jų nuostabus namas – jis, būdavo, pliaukštels delnu per pusryčių stalą ir paskelbs kraustymąsi „į Rytus“ arba persikėlimą „į Vakarus“; tada visai šeimynai nelikdavo nieko kito, kaip tik keltis su visais rykais ir dalykais į vieną iš dviejų prancūzo griozdų, ir jokių protestų nė kiek nebūdavo paisoma. O po kelių savaitių jie vėl kraustydavosi.

Fansiskas da Gama ne tik negalėjo sėsliai gyventi kaip paprasti žmonės, bet, kaip puldama į nevirtį pamatė Epifanija, dar buvo ir menų globėjas. Atvežami žemos kilmės ir pasibjaurėtinai apsirengę žmogystos, siurbiantys romą ir viskį, čiaumojuantys kanapę, buvo ilgam laikui apgyvendinami prancūzioko namuose su jų klerkiančia muzika, poezijos maratonais, nuogom pozuotojom, „žolelių“ sukutinėmis, kortavimu kiauras naktis ir kitomis jų visokeriopai blogo elgesio apraiškomis. Apsistodavę svetimšaliai dailininkai palikdavo keistus mobilius, kurie atrodė kaip milžiniškos metalinės pakabos, besisukinėjančios vėjyje, taip pat paveikslus, vaizduojančius velnio bobas su akimis vienapus nosies, ir milžiniškas drobes, kurios, regis, netyčia apsitaškė dažais, ir visas šitas avarijas Epifanijai teko kabinti ant sienų bei jos mielojo namo kiemeliuose ir kasdien regėti, lyg jie būtų padorūs dalykai.

– Tavo menai-šmenai, Fransiskai, – tulžingai išdėjo ji vyrui, – man akis išėsios tokiais bjaurumais.

Bet jos nuodai jam kaip vanduo nuo žąsies.

– Seno grožio nepakanka, – tarė jis jai. – Seni rūmai, sena elgse-
na, seni dievai. Šių dienų pasauly kyla aibė klausimų ir esama nau-
joviško grožio.

Fransiskas buvo apsigimęs didvyrio tipas, kuriam lemta klausti
ir ieškoti, namų buityje jam buvo nejauku kaip ir Don Kichotui.
Buvo nuodėmingai gražus, bet antra tiek dorybingas, ir jaunystėje
anuometinėse kokoso plaušais išklotose kriketo aikštelėse demons-
truodavo velniškai lėtą kairiarankį kirtį bei elegantišką ketvirtąjį
padavimą. Koledže jis buvo geriausias kurso fizikas, bet anksti tapo
našlaičiu ir, ilgai svarstęs, nusprendė atsisakyti akademinio gyvenimi-
mo, vykdyti pareigą ir imtis šeimos verslo. Augdamas puikiai įval-
dė senąjį da Gamų meną – prieskonius ir riešutus paversti auksu.
Tiesiog ore užuosdavo pinigų – pakreipęs nosį prieš vėją, pasaky-
davo, ar jis atneš pilną ar nuostolį; tačiau taip pat buvo filantropas –
finansavo našlaičių prieglaudas, atidarydavo nemokamas klinikas,
statė mokyklas atkampiems, užkerpėjusiems kaimams, kūrė mokslo
įstaigas tirti kokoso palmių amarui, organizavo dramblių apsaugos
planus, skirtus kalnams už jo prieskonių laukų, ir rėmė per Onamo
gėlių šventę rengiamus metinius konkursus, per kuriuos būdavo iš-
aiškinamas ir karūnuojamas geriausias regiono sakmininkas: jo fi-
lantropija buvo tokia dosni, kad Epifanija (bergždžiai) vaitodavo:
„O kai lėšos bus iššvaistytos ir vaikai stovės ištiesę kepurę? Gal tada
virsiosim košę iš tavo šito labo – tavo *antropologijos*?“

Ji kovėsi su juo kiekvienam žingsny ir pralaimėdavo visas kauty-
nes, išskyrus paskutiniąją. Modernistas Fransiskas, įsmeigęs žvilgs-
nį į ateitį, iš pradžių sekė Bertrandu Raselu – „Religija ir mokslas“
bei „Laisvo žmogaus tikyba“ buvo jo bedieviškos biblijos, – o paskui
vis aistringesne ponios Anės Bezzant Teosofų draugijos nacionalis-
tine politika*.

* Annie Besant (1847 Londone – 1933 Indijoje) 1907 m. Indijoje tapo Teosofų draugijos
pirmininke, o 1918 m. išrinkta Indijos nacionalinio kongreso prezidentė.

Moraėšas Zogoibis, vadinamas „Mauru“, prieskonių prekybos ir milijoninio verslo vienintelis vyriškos giminės paveldėtojas, pasakoja savo šeimos istoriją. Keturių kartų gyvenimas suaudžia į vieną audinį savižudybę ir žmogžudystę, aistrą ir neapykantą, meilę ir neištikimybę, religiją ir meną. Mauras – tikras Indijos simbolis – gimė per didelis ir sensta per greitai, dvigubai greičiau negu visi žmonės, kenčia nuo atsmos ir turi didžiulę sužalotą dešinę ranką. Jo šeima, atsimetusi nuo religijos ir ėmusis verslo, susipriešina ir skyla tarsi šalis. Tyras gėris nejučia virsta blogiu, meilė skleidžiasi, kol yra nužudoma, o negailėstinga prievarta pridengiama aukštinant meno grožį.

S. Rushdie pasakoja modernios Indijos kūrimosi istoriją, o jo dėmesio centre – kultūrų priešprieša, religiniai nesutarimai, korupcija ir nusikaltimai.

Rašytojo sukurti spalvingi personažai – tarsi tikri žmonės, priimantys gerus ar blogus sprendimus ir nulemę savo bei kitų gyvenimus.

Salmanas Rushdie gimė 1947 m. Bombėjuje, ilgai gyveno Londone, šiuo metu – Niujorke. Jis yra vienas garsiausių šiuolaikinių rašytojų, apdovanotas daugybe premijų, tarp jų ir Bookerių Bookerio, įšventintas į riterius. Labiausiai autorių išgarsino romanas „Šėtoniškos eilės“ ir jį išleidis paskelbtas mirties nuosprendis.

www.sofoklis.lt

9 786094 441592